

دانشگاه علامه طباطبائی

پردیس آموزش‌های نیمه‌حضورى

هژمونی آمریکا و تأثیر آن بر کیفیت همگرایی در اتحادیه اروپا (پس از جنگ سرد)

نگارنده: میثم جعفرى

استاد راهنما:

آقای دکتر حسین دهشيار

استاد مشاور:

آقای دکتر جلال دهقانى فیروزآبادى

پایان‌نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته روابط بین‌الملل

فروردین ۱۳۹۰

تقدیم به:

اساتیدی که برای همیشه دانشجو می ماند.

اساتیدی که اندیشه شان از مرز و محدوده عبور می کند.

اساتیدی که دانشجویان را سرمایه های خود می دانند.

اساتیدی که نادرست را بزرگوارانه بر دانشجو بخشیده و درست را به او می آموزند.

اساتیدی که رمان می خوانند، فیلم می بینند و موسیقی گوش می دهند.

اساتیدی که پاسخ سلام را با لبخندی همراه می کنند.

و تقدیم به استادم جناب دکتر محمود سریع القلم.

فهرست مطالب

۸	مقدمه
۹	طرح پژوهش
۱۰	بیان مسئله و ساختار تحقیق
۱۳	سؤالات تحقیق
۱۳	فرضیه ها
۱۴	سوابق مربوطه
۱۹	اهداف تحقیق
۱۹	روش شناسی
۲۰	تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح
۲۴	فصل اول: مروری بر پیشینه روابط ایالات متحده و اروپا
۲۵	پایان جنگ جهانی دوم و سلطه ایالات متحده بر اروپا
۲۷	حمایت ایالات متحده از روند همگرایی اروپا در دوران جنگ سرد
۳۰	علل حمایت ایالات متحده از روند همگرایی اروپا در دوران جنگ سرد
۳۴	فروپاشی نظام دو قطبی و ایجاد نظام تک قطبی
۳۶	روابط فراتلانتیک پس از جنگ سرد
۳۹	اختلافات فراتلانتیک قبل از به قدرت رسیدن بوش پسر
۳۹	۱-بحران انرژی
۴۱	۲-جنگ علیه عراق در سال ۱۹۹۱-۲
۴۲	۳-بحران بالکان
۴۴	روابط فراتلانتیک در دولت اول بوش پسر
۴۶	روابط فراتلانتیک و حادثه یازدهم سپتامبر
۵۰	فصل دوم: ایالات متحده به عنوان قدرت هژمون
۵۱	مقدمه
۵۴	بخش اول: هژمونی و نظام هژمونیک
۵۴	مفهوم هژمونی

۵۸ بررسی انواع هژمونی
۵۹ ویژگی های قدرت هژمون:
۶۲ بخش دوم: شکل گیری هژمونی ایالات متّحده
۶۲ ظهور نظم هژمونیک ایالات متّحده
۶۴ فروپاشی اتّحاد جماهیر شوروی و هژمونی ایالات متّحده
۶۷ هژمونی ایالات متّحده و ابعاد آن
۷۱ هژمونی آمریکا پس از حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱
۷۳ ساختار نظام بین‌المللی و آینده هژمونی طلبی ایالات متّحده
۷۶ فصل سوم: قدرت هژمون، چندجانبه گرایی و یک‌جانبه گرایی
۷۹ بخش اول: چندجانبه گرایی و چرایی حمایت دولت‌ها از آن
۸۲ بخش دوم: نظریه‌های مطرح در باب هژمونی و چندجانبه گرایی
۹۶ فصل چهارم: یک‌جانبه گرایی آمریکا در حمله به عراق
۹۷ بخش اول: یک‌جانبه گرایی ایالات متّحده
۱۰۰ بخش دوم: موضع کشورهای اروپایی در قبال اقدامات یک‌جانبه آمریکا در بحران عراق
۱۰۲ بخش سوم: علل اقدام نظامی ایالات متّحده علیه عراق
۱۰۶ بخش چهارم: سازمان ملل و اقدام یک‌جانبه ایالات متّحده در حمله به عراق
۱۱۰ بررسی قطعنامه های شورای امنیت و موضع یک‌جانبه ایالات متّحده
۱۱۳ موضع اروپا در سازمان ملل در قبال اقدام نظامی و یک‌جانبه ایالات متّحده علیه عراق
۱۱۷ بخش پنجم: راهبرد امنیت ملی ایالات متّحده و دفاع مشروع
۱۱۷ جنگ پیشگیرانه و دفاع پیشدستانه
۱۲۰ استراتژی امنیت ملی ایالات متّحده
۱۲۴ اقدامات پیشدستانه ایالات متّحده و منشور سازمان ملل متّحد
۱۲۷ بخش ششم: سازمان پیمان آتلانتیک شمالی و اقدام نظامی ایالات متّحده علیه عراق
۱۲۸ مخالفت ایالات متّحده با استقلال نظامی اتّحادیه اروپا
۱۳۱ واکنش کشورهای عضو ناتو در قبال اقدام نظامی ایالات متّحده در افغانستان و عراق
۱۳۷ فصل پنجم: همگرایی اروپا در مقابله با هژمونی طلبی ایالات متّحده
۱۴۱ روابط آمریکا و اتّحادیه اروپا در عرصه بین‌المللی

۱۴۴.....	اهمیت مقابله با تسلط آمریکا
۱۴۷.....	روند همگرایی در اتحادیه اروپا
۱۴۷.....	بخش اول: همگرایی سیاسی و نظامی
۱۴۹.....	گفتمان های حاکم بر همکاری سیاسی - نظامی اتحادیه اروپا
۱۵۱.....	چالش های سیاسی و نظامی اتحادیه اروپا و آمریکا از دهه نود
۱۵۱.....	۱-تهاجم عراق به کویت (۱۹۹۰)
۱۵۲.....	۲-اختلافات پیرامون اقدامات انجام پذیرفته در بوسنی (۱۹۹۴).....
۱۵۲.....	۳-مداخله در کوزوو
۱۵۳.....	۴-حمله یک‌جانبه آمریکا به عراق (۲۰۰۳)
۱۵۴.....	۵-مناقشه اعراب و اسرائیل
۱۵۵.....	۶-پرونده هسته‌ای ایران
۱۵۶.....	واکنش اتحادیه اروپا به هژمونی سیاسی و نظامی آمریکا.....
۱۵۷.....	۱-تصویب سیاست خارجی و امنیتی مشترک در معاهده اتحادیه اروپا (ماستریخت)
۱۵۸.....	۲-ارزش مشترک اروپایی
۱۶۰.....	۳-نیروی واکنش سریع
۱۶۲.....	بخش دوم: همگرایی اقتصادی
۱۶۴.....	اختلافات اقتصادی و تجاری اتحادیه اروپا و آمریکا از دهه نود
۱۶۶.....	۱-قانون داماتو(تحریم ایران و لیبی توسط آمریکا).....
۱۶۷.....	۲-جنگ موز
۱۶۸.....	۳-اختلاف در زمینه فولاد
۱۶۹.....	اقدامات مقابله جویانه اتحادیه اروپا در قبال هژمونی طلبی اقتصادی آمریکا
۱۷۰.....	واحد پولی مشترک یورو.....
۱۷۱.....	بخش سوم: همگرایی علمی و تکنولوژیکی
۱۷۲.....	۱-پروژه گالیله و سیستم جی.پی.اس آمریکا
۱۷۵.....	۲-پروتکل کیوتو
۱۷۶.....	بخش چهارم: هویت مشترک اروپایی
۱۸۰.....	شهروندی اروپایی مکمل هویت اروپایی

جمع بندی و نتیجه گیری:..... ۱۸۴

فهرست منابع..... ۱۸۹

مقدمه

لازم می‌دانم قدردان بزرگواریانی باشم که در مسیر تألیف پژوهش حاضر به انحاء مختلف اینجانب را یاری رساندند. اساتید گرامی جناب دکتر دهشیار به عنوان استاد راهنما و جناب دکتر دهقانی فیروزآبادی به عنوان استاد مشاور، به جهت مطالعه این رساله و ارائه رهنمودها و توصیه‌های ارزشمند شایسته تقدیر فراوانند. همچنین جناب دکتر طباطبایی که با رویی گشاده برای داوری این اثر قبول زحمت نموده و نکات مهمی را نیز گوشزد کردند. به علاوه از مسئولین محترم دانشکده، خانم‌ها ولی‌زاده، یزدانفر و آقای چرمی سپاسگزاری می‌نمایم.

یادآور می‌شوم به‌رغم دقت و توجه بسیار، نمی‌توان این پژوهش را از عیب و کاستی مبرا دانست. در این رابطه هرگونه انتقادی را متوجه شخص نگارنده دانسته و از دیدگاه‌های خوانندگان محترم در کمال تواضع استقبال می‌نمایم.

میشم جعفری

فروردین ۱۳۹۰

طرح پژوهش

بیان مسئله و ساختار تحقیق

با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در ابتدای دهه ۱۹۹۰ میلادی نظام بین‌الملل با شرایط جدید و بی‌نظیری در تاریخ خود روبرو شد، تولد یک نظام تک قطبی سلسله مراتبی به رهبری آمریکا. ایالات متحده آمریکا با بهره‌گیری از فرصت بی‌نظیر بدست آمده توانست خود را به عنوان قدرت هژمون مطرح سازد. البته دستیابی به این جایگاه در سطح جهانی نیازمند مؤلفه‌های قدرت اقتصادی و نظامی به عنوان شروط لازم و اولیه و در مرحله بعدی قدرت الگوهای ارزشی و معیارهای بینشی به عنوان شروط کافی بود.^۱ پس از پایان جنگ دوم بین‌الملل آمریکا توانسته بود پیش شرط‌های حضور هژمونیک خود را در قالب قدرت اقتصادی و نظامی به منصفه ظهور رساند، اما الگوهای ارزشی آمریکا هنوز و جاهت بین‌المللی را نیافته بود. جنگ سرد نبردی طولانی میان ارزش‌های لیبرال و الگوی سوسیالیستی در راستای جهان‌شمولی بود که در نهایت با تفوق لیبرالیسم به پایان رسید. از آن تاریخ به بعد ایالات متحده آمریکا به عنوان بازیگری بی‌رقیب سعی در تثبیت نقش خود به عنوان هژمون مسلط در نظام بین‌الملل داشته است. از سویی دیگر اتحادیه اروپا که از سال‌های پس از جنگ دوم جهانی به عنوان کانون همگرایی کشورهای اروپایی مطرح بوده، پیوسته در راستای یکپارچه‌سازی و ایجاد اروپای واحد چه از لحاظ کیفی و چه از لحاظ عددی یا به عبارت دیگر پذیرش اعضای جدید حرکت نموده است.

بطور کلی روند گسترش در جامعه اروپا در دو محور دنبال شده است: محور اول اینکه تعداد کشورهای بیشتری به عضویت جامعه اروپا پذیرفته شوند. انگلستان، ایرلند و دانمارک در ۱۹۷۳، یونان در ۱۹۸۱، اسپانیا و پرتغال در ۱۹۸۶، اتریش، سوئد و فنلاند در ۱۹۹۵، ده کشور اروپای مرکزی و شرقی مانند لهستان، چک، لتونی، استونی، لیتوانی، مالت و قبرس در اول مه ۲۰۰۴ و رومانی و بلغارستان از ژانویه ۲۰۰۷ به اتحادیه اروپا وارد

^۱ - دهشیار حسین، "تعریف هژمونی آمریکا"، روزنامه همشهری، چهارشنبه ۷ خرداد ۱۳۸۲، شماره ۳۰۶۲.

شدند. دومین محور، لزوم کار بسیار سختی بود که برای ادامه فعالیت نهادهای داخلی این کشورها احساس گردید تا خود را با پیامد های عملی برنامه ها و طرح های عمده الحاق به اتحادیه اروپا تطبیق دهند. در ۱۹۶۸ عوارض موجود در میان جامعه اروپا لغو گردید. در ۱۹۷۳ واحد پول مطرح شد و در ۱۹۷۷ کشورهای عضو در خصوص مقررات مربوط به مالیات غیرمستقیم که یک حرکت هماهنگ در افزایش میزان مالیات را به دنبال داشت به توافق رسیدند. واحد پول مشترک در ۱۹۷۹ و ویزای اروپایی شنگن در ۱۹۸۵ مطرح گردیدند. گام اساسی بعدی طرح یک بازار مشترک برای انواع فراوان کالاها و خدمات بود که نه تنها هماهنگی عمیقی را در قوانین، سیستم های مالیاتی و استانداردهای محصولات می طلبد بلکه به برنامه ها، تدابیر و طرح هایی از طرف دولت ها برای جایگزینی مقررات داخلی آنها نیاز داشت. علاوه بر مقررات گسترده بروکسل، دیوان دادگستری اروپا نیز به میزان قابل توجهی زمینه ایجاد یک بازار مشترک اروپایی را برای کالا، خدمات، سرمایه و کار فراهم ساخت که می توان به عنوان مثال به قانون شناسایی دوجانبه اشاره نمود.^۱

معاهده پاریس، معاهده جامعه اقتصادی اروپا^۲ و اوراتم^۳ در ۱۹۵۸ معاهدات پایه گذار جامعه اروپایی بودند. به طور روشن این معاهدات گام های بلندی را در جهت تعمیق روابط میان کشورهای عضو در دوران پس از جنگ رقم زدند. معاهده EEC از این جهت که در بر گیرنده عرصه سیاست گذاری هایی بوده که همگرایی اروپا از سال ۱۹۵۸ به بعد بر اساس آن شکل گرفته است مهم ترین معاهده پایه گذار اتحادیه به حساب می آید.^۴

از سال ۱۹۵۷ تا اواسط دهه ۱۹۸۰ در جامعه اروپا حرکت ملایمی در جهت توسعه همگرایی وجود داشت. ولی از اواسط دهه ۱۹۸۰ به این سو در هر چند سال محدود اصلاحات معاهده ای مکرراً صورت

^۱ - نقیب زاده، احمد، "اتحادیه اروپا از آغاز تا امروز"، تهران: قومس، ۱۳۸۲، ص ۵۴.

^۲ - European Economic Community

^۳ - Euratom Treaty

^۴ - نیل نیوجنت، "سیاست و حکومت در اتحادیه اروپا"، ترجمه محسن میردامادی، تهران: وزارت امور خارجه، ۱۳۸۴، ص ۷۰.

پذیرفته است. چهار معاهده مهم حاصل این دوره عبارتند از: قانون اروپای واحد ۱۹۸۶، معاهده ماستریخت

۱۹۹۲، معاهده آمستردام ۱۹۹۷ و معاهده نیس ۲۰۰۲.

بدین ترتیب، اتحادیه اروپا که در اوّل مه ۲۰۰۴ با پذیرش عضویت ده کشور جدید از حوزه اروپای

شرقی و مرکزی و دو کشور دیگر در سال ۲۰۰۷ تعداد اعضای آن به ۲۷ عضو رسید به گونه ای فرآیند

همگرایی را به سمت تعمیق و گسترش بیشتر هدایت می کند. همچنین کشورهای ترکیه، کرواسی و جمهوری

مقدونیه نیز کماکان خواهان عضویت در اتحادیه اروپا هستند. با توجه به این روند همگرایی که در اتحادیه

اروپا شاهد هستیم حال این سؤال، به ذهن متبادر می شود که علت اصلی این گسترش همگرایی چیست؟ چرا

کشورهای مختلف اروپایی با سیستم های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی متفاوت به خصوص در اروپای شرقی

خواهان عضویت در این اتحادیه هستند؟ و به طور خاص علت اصلی شدت گرفتن آهنگ همگرایی در اتحادیه

اروپا بعد از ۱۹۹۰ را چگونه می توان ارزیابی کرد؟

پایان نامه حاضر با موضوع تأثیر هژمونی آمریکا بر کیفیت همگرایی در اتحادیه اروپا، پس از جنگ سرد،

در ابتدا کلیات روابط امریکا و اروپا را با تأکید بر بازه زمانی پس از جنگ سرد بررسی می کند. در ادامه ایالات

متّحده به عنوان قدرت هژمون و همچنین مفاهیم یکجانبه گرایی و چندجانبه گرایی در ارتباط با رفتار

هژمونی طلبانه این ابرقدرت مورد بررسی قرار می گیرند. فصل چهارم این پژوهش حمله به عراق را به عنوان

یک مطالعه موردی از رفتار یکجانبه ایالات متّحده، مورد کنکاش قرار می دهد. در پایان به همگرایی اروپا

به ویژه در حوزه های سیاسی-نظامی، اقتصادی، علمی-تکنولوژیک و فرهنگی و ارتباط آن با هژمونی جویی و

یکجانبه گرایی ایالات متّحده پرداخته می شود.

پژوهش حاضر در پی اثبات این فرضیه است که هژمونی جویی آمریکا و اقدامات یک‌جانبه آن علی‌رغم ایجاد اختلاف نظرهای سطحی و مقطعی، یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر تشدید روند همگرایی در اتحادیه اروپا بوده است.

سؤالات تحقیق

- سؤال اصلی:

هژمونی طلبی آمریکا در سال‌های پس از جنگ سرد چه تأثیری بر روند همگرایی در اتحادیه اروپا داشته است؟

- سؤالات فرعی:

در دوران پس از جنگ سرد؛

۱- هژمونی جویی آمریکا در حوزه اقتصادی چگونه بر روند همگرایی اقتصادی در اتحادیه اروپا مؤثر بوده است؟

۲- رفتار نظامی آمریکا به عنوان هژمون جهانی چه آثاری بر روند همگرایی در اتحادیه اروپا داشته است؟

۳- اقدامات یک‌جانبه آمریکا چه تأثیری بر فرایند همگرایی علمی و فرهنگی در اتحادیه اروپایی داشته است؟

فرضیه‌ها

- فرضیه اصلی:

رفتار هژمونیک آمریکا پس از جنگ سرد یکی از عوامل اصلی تشدید کننده روند همگرایی در اروپا بوده است.

- فرضیات فرعی:

۱- هژمونی جویی آمریکا در حوزه اقتصادی در دوران پس از جنگ سرد، موجب تشدید روند همگرایی در اتحادیه اروپا گردیده است.

۲- رفتار نظامی آمریکا به عنوان ابر قدرتی هژمونی طلب در دوران پس از جنگ سرد، موجب تشدید روند همگرایی در اتحادیه اروپا گردیده است.

۳- اقدامات یک‌جانبه آمریکا در دوران پس از جنگ سرد، موجب تشدید روند همگرایی علمی و فرهنگی در اتحادیه اروپا گردیده است.

سوابق مربوطه

مفهوم و روند شکل‌گیری هژمونی آمریکا و همچنین فرایند همگرایی در اتحادیه اروپایی به صورت جداگانه مورد بررسی‌های فراوانی قرار گرفته‌اند اما در رابطه با موضوع پژوهش حاضر، منبعی که به طور خاص متغیرهای مورد نظر و ارتباط میان آن‌ها را مورد کنکاش علمی قرار دهد یافت نشده است.

در زمینه هژمونی آمریکا به دلیل اهمیت موضوع و به روز بودن آن کتاب‌ها، مقالات و مطالب فراوانی به رشته تحریر درآمده است. هرچند در کنار آثار ارزشمند، انبوهی از تولیدات که فاقد پشتوانه علمی بوده و با نگاهی سطحی و ژورنالیستی نگاشته شده‌اند نیز دیده می‌شوند. در زیر به چند مورد از آثار قابل توجه پدیدآمده در این راستا اشاره می‌گردد:

کتاب "سیاست خارجی آمریکا و هژمونی"

در مقدمه کتاب دکتر حسین دهشیار این سؤال را مطرح می‌کند که چرا می‌بایست با نگاهی متفاوت و معیارهای متمایز به ارزیابی مفاهیم تئوریک و مبانی عملکرد آمریکا در صحنه جهانی پرداخت؟ ایشان گستردگی هژمونی آمریکا را در حیطه سیاسی - نظامی، اقتصادی و فرهنگی را به گونه‌ای می‌داند که این ضرورت را ایجاب می‌کند.

کند که برش هایی از مفاهیم فکری حاکم بر سیاست خارجی و عملکرد های مبتنی بر این مفاهیم را بررسی نموده تا بتوان تصویری دقیق و شفاف تر از ماهیت سیاست خارجی آمریکا ارائه کرد. نویسنده کتاب ماهیت سیاست خارجی آمریکا را بازتاب مفاهیم تئوریک حاکم بر فضای سیاسی کشور، عملکرد نهاد های حکومتی در پهنه کشور، ارزیابی ها و نگرش های رهبران سیاسی و در نهایت رابطه نیرو ها در صحنه بین المللی عنوان می کند.^۱

کتاب "تنها ابرقدرت؛ هژمونی آمریکا در قرن ۲۱"

این کتاب به قلم جی جان ایکنبری به بررسی استراتژی آمریکا در جهان تک قطبی، واقع گرایی ساختاری پس از جنگ سرد، تحلیل سیاست خارجی آمریکا و همچنین نوع ساختار نظام بین الملل کنونی می پردازد. کتاب فوق که در واقع مجموعه ای از مقالات می باشد پس از بررسی ویژگی های منحصر به فرد هژمونی آمریکا احتمال حضور قطب یا قطب های جدیدی در مقابل ایالات متحده را مورد کنکاش قرار می دهد و برای این منظور وضعیت اتحادیه اروپا و به خصوص فرانسه و آلمان، چین، ژاپن، هند و روسیه را در نظام بین الملل کنونی مورد بررسی قرار می دهد.^۲

کتاب "سیاست خارجی آمریکا؛ الگو و روند"

این کتاب نیز به بررسی مسائل مربوط به هدف های سیاست خارجی آمریکا، همچنین تحلیل دیدگاه های مختلف در مورد سیاست خارجی ایالات متحده می پردازد. با وجودی که این کتاب از نظر فهم کلی سیاست خارجی ایالات متحده مفید است اما به موضوع مورد نظر در این پژوهش نمی پردازد.^۳

۱- دهشیار، حسین، "سیاست خارجی آمریکا و هژمونی"، تهران: خط سوم، ۱۳۸۴.
۲- ایکنبری، جان، "تنها ابرقدرت؛ هژمونی آمریکا در قرن ۲۱"، ترجمه: عظیم فضلی پور، تهران: ابرار معاصر، ۱۳۸۳.
۳- کلگی و بوجین، "سیاست خارجی آمریکا؛ الگو و روند"، ترجمه: اصغر دستمالچی، تهران، ۱۳۸۲.

کتاب "بهشت و قدرت؛ آمریکا و اروپا در نظام نوین جهانی"

این کتاب که به قلم رابرت کگان نگاشته شده است به بررسی شکاف ها و اختلافات بین اروپا و آمریکا در نظام نوین جهانی می پردازد. وی عمده ترین شکاف بین اروپا و آمریکا را شکاف قدرت می داند که این شکاف خود باعث شکاف ایدئولوژیک بین این دو شده است، چنانکه اروپائیان را مردان ونوسی و آمریکائیان را مردان مریخی می داند. نویسنده اختلاف و شکاف کنونی بین قدرت آمریکا و اروپا به خصوص قدرت نظامی را عامل ارزیابی های متفاوت آن ها از تهدیدات و راه های مقابله با آن ها می داند، در نتیجه این تفاوت باعث شده که آن ها دیدگاه های متفاوتی در مسائل بین المللی داشته باشند، اروپایی ها از سیاست چندجانبه گرایی حمایت کرده و آمریکایی ها به اعمال سیاست های یکجانبه پردازند.^۱

در ارتباط با موضوع اتحادیه اروپا نیز آثار فراوانی نوشته شده است که می توان این آثار را به چند بخش تقسیم کرد: الف) نوشته های ژورنالیستی و غیر علمی که عمدتاً به مباحث روز مرتبط با اتحادیه اروپا می پردازند. این مطالب به دلیل اینکه فاقد تحلیل علمی و ارزیابی منطقی از وقایع می باشند زیاد قابل توجه نیستند. هرچند برخی موضوعات مورد اشاره آنها قابل بررسی است.

ب) متونی که تنها به روند شکل گیری اتحادیه اروپا اشاره دارند و تنها یک سری مفاهیم و مطالب تاریخی را بیان می کنند. این منابع نوشتاری، تقریباً بیشتر مطالب در ارتباط با موضوع اتحادیه اروپا را در خود جای می دهند. هرچند دلایلی که در این روند شکل گیری ذکر می کنند مختصر و بدون تحلیل جامع است.

ج) کتاب هایی که بیشتر به زمینه های همگرایی توجه داشته اند نه علت آن. این کتاب ها عمدتاً مسائل اقتصادی با موضوعات و مشکلات نظامی و سیاسی اتحادیه اروپا را مطرح می کنند و معمولاً دیدی یک سویه و تک محور به مسائل اتحادیه دارند.

۱- کگان، رابرت، "بهشت و قدرت؛ آمریکا و اروپا در نظام نوین جهانی"، ترجمه: محمود عبدا...زاده، تهران: دفتر پژوهش های فرهنگی، ۱۳۸۲.

در گروه اول به منابعی اشاره کردیم که عمدتاً ژورنالیستی بوده و به وفور در دسترس هستند. از روزنامه و مجلات گرفته تا سایت های متعدد اینترنتی که می توان از مطالب آنها استفاده کرد. در اینجا به علت رعایت اختصار از بررسی آنها خودداری می شود.

در مورد کتاب های تاریخی که در گروه دوم مطرح شد، می توان کتاب های چندی را معرفی و بررسی کرد. از آن جمله:

کتاب "اتحادیه اروپا از آغاز تا امروز"

اثر فوق تقریباً یک کتاب جامع در ارتباط با روند شکل گیری اتحادیه اروپا از ابتدا تا کنون است. در این کتاب ارکان مختلف اتحادیه به تفصیل مورد بحث قرار گرفته است. دکتر احمد نقیب زاده به خوبی مراحل شکل گیری اتحادیه اروپا را البته از منظر تاریخی برای خواننده مشخص کرده است.^۱

کتاب "سیاست و جامعه در اروپای غربی"

این پژوهش به قلم جان اریک لین و اسونت ارسن بیشتر به مسائل تاریخی مطرح در قبل از ۱۹۹۰ می پردازد و عمدتاً تمایز سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی میان کشورهای اروپای غربی در این دوره تاریخی را مورد توجه قرار می دهد. هرچند نگاه نویسنده به تحولات تاریخی گویای غنای مطالب آن می باشد اما متأسفانه نمی توان از این مطالب در مباحث سالهای ۱۹۹۰ به بعد در تحلیل های علمی استفاده نمود زیرا اعضای جدیدی به اتحادیه افزوده شده اند و فرآیند همگرایی نیز شکل پیچیده تری به خود گرفته است.^۲

۱- نقیب زاده، احمد، "اتحادیه اروپا از آغاز تا امروز"، تهران: قومس، ۱۳۸۲.
۲- لین و ارسن، "سیاست و جامعه در اروپای غربی"، ترجمه: دکتر سید جواد امام جمعه زاده، اصفهان: انتشارات دانشگاه اصفهان، ۱۳۸۲.

در گروه سوم منابعی ذکر شد که نسبت به دیگر متون قابلیت بررسی بیشتری دارد. این منابع هرچند حداقل در زبان فارسی به ندرت یافت می شوند اما می توانند جزو آن دسته از منابعی قرار گیرند که بیشتر در تحقیقات علمی کاربرد و کارآیی دارد. در این زمینه می توان دو منبع را ذکر کرد:

کتاب "تحولات نوین سیاسی و امنیتی اتحادیه اروپا"

این کتاب با بررسی یک طرح اجمالی از روند شکل گیری سیاست گذاری های مشترک در اتحادیه اروپا، تحلیل جالب و کاملی از مسائلی که اتحادیه هم اکنون در زمینه سیاسی و امنیتی با آن دست به گریبان می باشد را مطرح می کند. نویسنده از زوایای متعددی به تحولات امنیتی و سیاسی در اتحادیه اروپا نگریسته است. بخشی از آن مربوط به مسائل داخلی اتحادیه و بخشی مربوط به تهدیدات خارجی است. در زمینه خارجی، تهدیدات تروریسم، جوامع غیر اروپایی و به خصوص مسئله ناتو را مورد بررسی قرار داده است.^۱

کتاب "سیاست و حکومت در اتحادیه اروپا"

سیاست و حکومت در اتحادیه اروپا نوشته نیل نیوجنت است. این کتاب کامل ترین منبع در ارتباط با همگرایی اتحادیه اروپا تا سال ۲۰۰۲ در بین متون فارسی می باشد. با توجه به حجم عظیم مطالب در آن می توان بررسی هایی که نویسنده نسبت به مفاد معاهدات شکل دهنده به اتحادیه و سیاست های کشورهای عضو در فرایند همگرایی داشته را مشاهده کرد. در مجموع نیل نیوجنت عمدتاً از دید داخلی یعنی کشورهای اروپایی به روند همگرایی اروپا می پردازد. این کتاب از لحاظ ارائه مطالب و اسناد معتبر و همچنین اطلاعات دقیق در مورد چگونگی همگرایی در اتحادیه اروپا بعد از ۱۹۹۰ می تواند به عنوان منبع قابل وثوقی در تحقیقات علمی مورد توجه قرار گیرد.^۲

۱- فرسای، شهرام، "تحولات نوین سیاسی و امنیتی اتحادیه اروپا"، تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۲.
۲- نیل نیوجنت، "سیاست و حکومت در اتحادیه اروپا"، ترجمه: محسن میردامادی، تهران: وزارت امور خارجه، ۱۳۸۴.

با توجه به مطالبی که ذکر شد می توان گفت مطالب و کتب متعددی حول محور و موضوع اتحادیه اروپا وجود دارد چه به زبان فارسی و چه به زبان های دیگر، که هرکدام از آنها دارای یک مجموعه اطلاعات مثبت و قابل بررسی در این باره هستند. با رجوع به این کتاب ها می توان یک طرح کلی و اجمالی را از اتحادیه اروپا و روند همگرایی در آن کسب کرد اما آنچه در اینجا حائز اهمیّت است توجه کمتر در این منابع نسبت به موقعیّت و ساختار نظام بین المللی در روند همگرایی اتحادیه به خصوص در سال های بعد از ۱۹۹۰ می باشد. و بیشتر مطالب حول مسائل اقتصادی است چون اتحادیه اروپا را اساساً یک اتحادیه اقتصادی محسوب می کنند تا سیاسی و نظامی.

اهداف تحقیق

هدف پژوهش حاضر آن است که با توجه به عدم وجود بررسی و تبیین علمی قابل قبول در ارتباط با علل تشدید روند همگرایی در اتحادیه اروپا در بازه زمانی پس از جنگ سرد و همچنین ارتباط آن با هژمونی طلبی آمریکا در میان متون فارسی، به یک چارچوب کلی و منسجم درباره این موضوع دست یابیم.

روش شناسی

الف) نوع روش تحقیق: توصیفی

ب) روش گرد آوری اطلاعات و داده ها: کتابخانه ای-اسنادی

ج) روش تجزیه و تحلیل داده ها: توصیفی-تحلیلی

تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح

هژمونی (Hegemony):

هژمونی مأخوذ از واژه یونانی هژمونیا (Hegemonia) می باشد که در فارسی به سرکردگی، رهبری، پیشوایی، سلطه و استیلا ترجمه شده است و به نفوذ غالب یک دولت بر دولت یا دول دیگر اطلاق می گردد. در ادبیات روابط بین الملل قدرت هژمون دولتی است که بر پایه قدرت اقتصادی، نظامی و سیاسی توانسته باشد الگوی ارزشی مدّ نظر خود را در پهنه گیتی نهادینه نماید. از دیدگاه کاکس هژمونی چیزی بیش از سلطه یک قدرت منحصر به فرد جهانی است یعنی نوع خاصی از سلطه که در آن دولت سلطه گر بر پایه رضایت وسیع، نظامی ایدئولوژیک را بنیان می گذارد. این نظم مبتنی بر اصول عمومی است که تداوم سلطه دولت هژمون را تضمین می کند.^۱

همگرایی (Integration):

همگرایی در علوم سیاسی به فرآیندی اطلاق می شود که در آن جوامع از خواست و قدرت هدایت مستقل برخی سیاست های عمده و اساسی خود چشم می پوشند و سعی می کنند به تصمیم های مشترک و هماهنگ دست یافته و تصمیم گیری را به نهادهای مرکزی تازه ای واگذار کنند. مفهوم همگرایی از مفاهیم انتزاعی علوم انسانی است که از آن تعاریف گوناگونی به عمل آمده است. با توجه به عدم اجماع نظر بین اندیشمندان علوم سیاسی و روابط بین الملل، برخی از مهم ترین تعاریفی که توسط نظریه پردازان مطرح گردیده است، ارائه خواهد شد.

۱- پلنو، جک سی و آلتون، "فرهنگ روابط بین الملل"، ترجمه: حسن پستا، تهران: نشر فرهنگ معاصر، ۱۳۷۵، ص ۳۱۸